СЕКЦІЯ:
ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ТА ВІДТВОРЕННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ

Г. В. Анісімова,
канд. юрид. наук, доцент Національна юридична
академія України імені Ярослава Мудрого,
м. Харків

ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ ЗАГАЛЬНОГО КОРИСТУВАННЯ ЯК СПОСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИРОДНИХ ПРАВ

В умовах сьогодення все частіте постає питання щодо безперешкодно на безкоштовного відвідування місць масового відпочинку, пляжів, територій та об'єктів природно-заповідного і лісового фонду, що пов'язано з ускладненням порядку та обмеженням реалізації природних екологічних прав. На підставі положень Конституції України (ч. 2 ст. 13) кожний громадянин має право користуватися природними об'єктами права власності народу відповідно до закону. Екологічні права поряд з іншими можна віднести до природних, невідчужуваних, які виступають вищою соціальною цінністю, існують невід'ємно від особистості, життєдіяльності громадянина, незалежно від свого правового закріплення є безпосередньо діючими, знаходяться під захистом держави. При цьому Основний Закон забороняє зміни, які б тягли звуження змісту й обсягу існуючих прав і свобод особи (ч. 3 ст. 22). Багатогранність природокористування визначає безліч підходів, з позицій яких повинен вивчатися цей процес До найважливішого з них належать природно-правовий, історичний, економічний, соціальний, екологічний і інший підходи.

В науці екологічного права за поширеністю та ступенем правової регламентації підстав виникнення право природокористування поділяється на загальне й спеціальне. Засади права загального природокористування закріплені в статті 38 Закону України від 25.06.1991 року, № 1264-XII «Про охорону навколишнього природного середовища». Воно розглядається як загальнодоступне й притаманне всім фізичним особам, але визначається його мета, спрямована на задоволення життєво необхідних потреб. Водночас воно може бути обмежене відповідно до підстав передбачених законодавством. Тобто поряд з законодавчим забезпеченням цього права встановлю-

ються і межі його реалізації.

В деяких пересурсових нормативно-правових актах право загального користування закріплено (ст. 47 ВК України, ст. 66 ЛК України, ст. 16 Закону України «Про тваринний світ», ст. 9 Закону України «Про рослинний світ»), але інші не працюють з цією правовою категорією .

Право загального землекористування як природне право формує ті умови та засоби життєдіяльності людей, які об'єктивно необхідні для забезпечення нормального функціонування як конкретної особи, так і суспільства у цілому При його реалізації слід враховувати особисті приватні інтереси й публічні, а також «можливості» навколишнього природного середовища задовольняти їх. Офіційного тлумачення або визначення у чинному законодавстві поняття «право загального землекористування» не існує. Проте в земельно-правовій науці воно визначається як комплексний міжгалузевий інститут, що грунтується на природно-правовій доктрині.

Категорія «землі загального користування населених пунктів» закріплена в ч. 3 ст. 83 ЗК України, де також уточнюється що до їх складу належать майдани, вулиці, проїзди, шляхи, набережні, пляжі, парки, сквери, бульвари, кладовища, місця знешкодження та утилізації відходів тощо.

Слід зауважити, що недоцільно ототожнювати наступні правові категорії такі, як «право загального користування природним ресурсом», різновидом якого є «право загального землекористування» із «землями загального користування».

На практиці виникає ряд труднощів при використанні пляжів. Наприклад, поняття «пляж» міститься в декількох нормативно-правових актах. Найбільш вдалим є визначення пляжу як призначеної для масового купання людей ділянки акваторії з прилеглою до неї ділянкою берегової території (довжиною 600 — 1200 м, шириною 50). До складу території пляжу входить берегова частина, акваторія, підводна частина. Правовий режим території пляжу повинен визначатися й Земельним, Водним кодексами України та іншими нормативно-правовими актами.

В сучасному чинному законодавстві не має чіткої класифікації пляжів за функціональним призначенням, критеріїв та порядку їх віднесення до відповідної категорії або групи, не сформовані й затверджені переліки комунальних пляжів (відвідування яких відпочиваючими повинно здійснюватися безперешкодно на безкоштовній основі). Слід звернути увагу, що виходячи з аналізу нормативно-правових актів завжди розмежовуються поняття «пляжі оздоровчих закладів» та «пляжі загального користування», особливий правовий режим встановлений для лікувальних пляжів. Доречно звернути увагу на співвідношення понять «пляжів загального користування» та «комунальних пляжів», які в чинному законодавстві як синоніми, або тотожні визначення, зараз не застосовуються.

Мета використання пляжних територій — масовий відпочинок населення. Від-

повідно до земельного законодавства до них відносяться території тільки в межах населених пунктів Відповідно до ст. 176 Земельного кодексу України межі адміністративно-територіальних утворень посвідчуються державним актом України, форма та порядок видачі якого встановлюються Верховною Радою України. Проте на сьогодні Верховною Радою України форма акта та порядок його видачі не встановлені.

Досі триває процес розмежування земель державної та комунальної власності, що також ускладнює правовий режим використання земель загального-користування в межах населених пунктів.

Тому поряд з проголошенням цих прав, законодавчим закріпленням елементів концепції природного права в єколого-правовій доктрині, зараз найголовнішим має бути створення дієвої системи їх захисту й реалізації без якої екологічні права будуть залишатися тільки декларативними.

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ, ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ**» 9–10 жовтня 2009 р. / за заг. редакцією проф. А. П. Гетьмана та проф. Шульги М. В. – Харків : Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого, 2009. – 229 с.

Адреса редакційної колегії: Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого, вул. Пушкінська, 77. Харків. 61024, Україна.

Тези друкуються мовою оригіналу і відображають позицію авторів.

Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого ©